

Anna Sanchis. *Bombolla immobiliària*, 2010. Escaiola exadur, acrílics i imants (peces mòbils) sobre planxa d'acer, 50 x 50 cm.

EL TERRITORI VALENCIÀ DESPRÉS DE LA CRISI

PLANIFICACIÓ I GESTIÓ AMB SENTIT COMÚ

Joan Romero i Josep Sorribes

Els valencians hem de ser capaços, com han fet els pobles més cultes d'Europa, d'assolir un equilibri respectuós entre cultura, història, tradició, modernitat i competitivitat. No és segur, però, que hàgem après dels errors i dels excessos comesos fins ara, tot i que hauríem de ser capaços de fer les coses molt millor.

■ APRENDRE DELS ERRORS

El País Valencià pateix a hores d'ara els efectes d'una crisi econòmica sense precedents, la primera crisi «global» que tingué el seu detonant en una combinació letal entre els excessos de la desregulació del sistema financer, la flexibilització de la legislació urbanística espanyola i l'esclat d'una bombolla especulativa en l'àmbit immobiliari nord-americà. S'ha dit fins a la sacietat que en el nostre cas concret se superposen tres crisis: la internacional, l'espanyola i la valenciana, amb trets acumulatius però diferenciats.

Tampoc caldrà insistir a recordar que el País Valencià ha estat una de les autonomies que més ha patit i pateix les conseqüències de la crisi i això s'explica no sols (que també) per l'excessiva «especialització relativa» en el sector immobiliari (afavorida –com a tot Espanya– per l'accés a un finançament barat i sense límits) sinó també per l'aclaparadora manca de polítiques proactives i el recurs a un endeutament galopant destinat a mantenir una política de *grandeur* de discutibles efectes en la taxa de creixement econòmic.

El que cal o caldria fer amb el territori esdevé quasi una evidència si s'identifiquen els errors i els excessos comesos, especialment (encara que el mal ve de més lluny) des del 1998 fins a l'esclat de la crisi. Errors i excessos públics i notoris i, tanmateix, no corregits a temps. Mai no s'ha parlat tant de desgovern i de corrupció política i administrativa com en l'etapa immedi-

atament anterior a la crisi. Fins i tot s'ha arribat a parlar de processos de «captura» de la política i d'olocràcia. En l'àmbit acadèmic s'han escrit rius de tinta denunciant els mals i els seus orígens, el perillós triomf de la banalitat. Ha estat un procés de destrucció en tota regla (fins i tot dins de l'estricta legalitat, encara que no sempre). Ens hem deixat dur pel que s'ha denominat amb encert «capitalisme de casino». El nostre major repte col·lectiu continua romanent en el plànol de la cultura territorial, social i política. Quan la cultura fa fallida, quan hi ha una migrada densitat institucional i social, quan la democràcia és tan recent i fràgil en el subconscient col·lectiu, aleshores l'opacitat i la complicitat permissiva regnen en la presa de decisions sobre el territori.

«S'HA DIT FINS A LA SACIETAT QUE EN EL CAS VALENCIÀ SE SUPERPOSEN TRES CRISIS: LA INTERNACIONAL, L'ESpanyOLA I LA VALENCIANA, AMB TRES ACUMULATIUS PERÒ DIFERENCIATS»

■ UNA GUIA DE PRINCIPIS RAONABLE

Qualsevol proposta sobre les característiques d'un nou govern del territori per a després de la crisi ha de ser coherent amb una sèrie de principis generals tan raonables com menystinguts. Principis que pertanyen a quatre àmbits bàsics: l'esfera político-administrativa, l'esfera del desenvolupament d'unes ciutats més sostenibles, l'esfera de la transició cap a un nou model productiu i l'esfera de la qualitat democràtica.

En el primer àmbit, l'esfera político-administrativa, hom pot establir l'elevada conveniència de millorar la governança territorial multinivell. És a dir, fomentar la codecisió, la coordinació i la cooperació entre les di-

Per tal de superar l'actual crisi, s'ha d'assolir un major nivell d'equilibri en infraestructures, eliminant obstacles en el cas de la xarxa viària i potenciant la inversió ferroviària, tant de rodalia com d'alta velocitat, finalitzant l'AVE Alacant-França, entre altres actuacions.

ferents administracions sense perdre mai de vista que qualsevol política territorial és sempre una política horitzontal o transversal que requereix el vell i noble ofici de parlar, dialogar i posar-se d'acord.

Dins d'aquest àmbit, és necessari també treballar en l'escala més eficient de govern del territori, és a dir, com que les dinàmiques territorials no entenen de fronteres administratives, caldrà fer front, amb flexibilitat però sense reticències, a la qüestió de «l'escala» més eficient de govern del territori, la qual cosa equival a impulsar l'escala supramunicipal, tot i que s'aplique la denominada «geometria variable» o, el que és el mateix, la possibilitat que els àmbits de gestió varien en funció de l'objecte de la cooperació. Acceptar el principi del govern supramunicipal en bona part de les competències «locals» (ordenació del territori, infraestructures, medi ambient, cycle de l'aigua, promoció econòmica, etc.) suposa admetre que cal revisar el paper de les diputacions i la possible substitució d'aquestes entitats per altres formes de govern supramunicipal. Per últim, l'escala supramunicipal obliga a fer cessions de competències tant de la Generalitat (cap avall) com dels ajuntaments (cap amunt).

Quant al desenvolupament de ciutats més sostenibles, aquest punt implica un compromís ferm d'avançar cap a ciutats («reals» i no administratives, és clar) que es caracteritzen per l'ús creixent de tecnologies productives netes, l'increment de la cohesió social, el respecte actiu al patrimoni cultural construït i heretat i per estructures territorials més compactes i menys disperses. I que tots aquests avenços, objectivables sota la forma de sistemes d'indicadors, es produeixen de manera simultània i integrada.

El tercer àmbit que cal tenir en compte és la transició cap a un nou model productiu, perquè cal no oblidar mai que en una política d'eixida de la crisi econòmica que patim, el territori, lluny de ser una variable passiva, també compta i molt, perquè és a l'origen de nombroses economies de localització, aglomeració i xarxa, i també perquè en les polítiques microeconòmiques d'oferta (com ara el foment de la innovació i el desenvolupament de territoris intel·ligents, economies creatives i espais urbans de tecnologia, talent i tolerància), la política dels governs «subcentrals» (regionals i locals) és determinant. A més, la inevitable reconversió del sector immobiliari i la transició del model turístic

© Ana Ponce & Ivo Rovira

envers un altre de més rendible, menys estacional i més respectuós amb el medi ambient són temes on s'imposa la codecisió i la col·laboració de totes les administracions.

Per últim, trobem l'esfera de la qualitat de la democràcia, perquè és sobretot en els governs subcentrals on es poden prendre amb probabilitats d'èxit mesures dirigides a incrementar la transparència, la informació i la participació, on poden desenvolupar-se les fórmules de l'*e-government* i on es pot assajar un ventall molt ampli d'innovacions democràtiques. No cal dir que, ara per ara, l'opinió pública més aviat identifica –de manera injusta, però real– els governs regionals i locals com a font permanent de corrupcions i pràctiques antidemocràtiques. En la regeneració democràtica del territori ens juguem el futur.

■ ALGUNES ACTUACIONS PRIORITÀRIES

Aquests principis «rectors» són els que suporten o poden suportar tot un seguit d'actuacions territorials, entre les quals hem jutjat com a prioritàries les que referim a continuació.

Infraestructures

Que les regions són un conjunt de ciutats estructurades per la xarxa de comunicacions és una evidència, com ho és que l'eficiència d'un sistema urbà depèn tant del bon funcionament dels nòduls (les ciutats) com de l'eficiència de la xarxa que els uneix. Què ens cal millorar en matèria d'infraestructures? Doncs, bàsicament assolir un major nivell d'equilibri entre la xarxa viària i la ferroviària. Pel que fa a la primera, les inversions dutes a terme en les darreres dècades fan que l'accessibilitat que proporciona la xarxa viària pugui considerar-se elevada i que les actuacions pendents hagen de mirar-se amb cura, limitant-se a eliminar obstacles esporàdics i no a incrementar la capacitat de la xarxa encetant actuacions discutibles com ara el segon *by-pass* de València. Una altra cosa ben diferent és el dèficit d'infraestructures ferroviàries. La inversió ferroviària en àrees densament poblades (metro o tramvia), la millora de les rodalies de RENFE, el ferrocarril litoral, la finalització de l'AVE Alacant-França (eliminant el coll d'ampolla de Castelló-Tarragona) i la construcció de la xarxa ferroviària per a mercaderies proposada per FERRMED semblen prioritats raonables per a les properes dècades.

Els «outputs» no desitjats

El territori no és sols un suport passiu de les activitats que s'hi localitzen. Ofereix (amb el concurs de les infraestructures i les ciutats) economies d'aglomeració, localització i xarxa, però també «torna» a la societat els costos derivats del seu ús en forma d'externalitats negatives i riscos mediambientals que, si no són internalitzats per particulars i empreses, han de ser suportats per la col·lectivitat, és a dir, pel sector públic. En aquest capítol d'*outputs* no desitjats podríem incloure un seguit de temes malauradament ben coneguts: la lamentable situació dels residus (tant en la recollida com en el tractament i l'eliminació), les inversions pendents en el cicle de l'aigua (especialment els dèficits que romanen en l'àmbit de la depuració d'aigües i en l'impuls de les dessaladores necessàries) i la degradació d'espais naturals –especialment costaners– com a conseqüència de l'excés de pressió urbanística. Caldrà prendre mesures (de dotació o mitigació) en aquests tres àmbits.

Els parcs naturals i els espais de la xarxa natura

La desmesurada expansió de sòl artificialitzat en la darrera dècada ha estat en part compensada per la multiplicació de parcs naturals i d'espais naturals protegits que pertanyen a la denominada Xarxa Natura de la Unió Europea. Aquesta és, sens dubte, una bona notícia que, tanmateix, requereix una matisació necessària: massa sovint, l'esforç públic finalitza en la declaració formal de protecció o, en el cas dels Parcs Naturals, dels Plans d'Ordenació dels Recursos Naturals (PORN). Manca, per tant, una actuació decidida per assolir

una valorització pública d'aquest patrimoni natural i un nivell de renda *per capita* digne per als habitants d'aquests indrets. Ambdós objectius requereixen un nivell d'inversió pública que ha estat absent, almenys en el percentatge desitjable.

Espremer el territori

Que, des de 1998 ençà hem patit, de nou, un procés de sobrevaloració d'actius immobiliaris o, en termes més populars, de bombolla especulativa, és una evidència que fins i tot els més rebecs a acceptar-la s'han vist obligats a reconèixer. Sense parar esment de la destrucció d'un teixit econòmic molt vinculat a la construcció i del consegüent increment exponencial de l'atur, l'herència territorial que ens ha deixat el *boom* és difícil

«CAL NO OBLIDAR MAI QUE EN UNA POLÍTICA D'EIXIDA DE LA CRISI ECONÒMICA QUE PATIM, EL TERRITORI TAMBÉ COMPTA, I MOLT, PERQUÈ ÉS A L'ORIGEN DE NOMBRESES ECONOMIES DE LOCALITZACIÓ, AGLOMERACIÓ I XARXA»

de menystenir. Hem artificialitzat en poc més d'una dècada més del 50% del sòl que s'havia dedicat a usos urbans abans de 1987, amb el factor agreujant d'una concentració extraordinària de l'ocupació de nous espais en la franja costanera (10 km de la costa). Hem vist com el paisatge es degradava i els recursos naturals es balafiaven. Hem assistit a la proliferació d'assentaments de baixa densitat en règim dispers, socialment molt costosos. Hem pogut comprovar els efectes tan nocius sobre l'ètica pública d'aquesta vertadera quimera de l'or i com la corrupció i la connivència públicoprivada en els negocis urbanístics gaudien del beneplàcit d'una població que, d'alguna manera, participava de manera extensa (o voldria participar-hi) en aquesta eufòria. Hem comprovat la important transferència de guanys procedents de sectors productius amb problemes a un sector immobiliari on les taxes de rendibilitat eren molt elevades. Hem pogut identificar la presència d'una forta demanda d'inversió forana atreta per la mel

«LA INEVITABLE RECONVERSIÓ DEL SECTOR IMMOBILIARI I LA TRANSICIÓ DEL MODEL TURÍSTIC ENVERS UN ALTRE DE MÉS RENDIBLE, MENYS ESTACIONAL I MÉS RESPECTUÓS AMB EL MEDI AMBIENT, SÓN TEMES ON S'IMPOSA LA COL·LABORACIÓ DE TOTES LES ADMINISTRACIONS»

d'incrementos acumulatius anuals de preus d'habitatges i solars superiors al 10% en termes reals. I, al remat, hem experimentat en carn pròpia els efectes de la caiguda al precipici (que no l'aterratge suau que alguns preconitzaven).

Hem après la lliçó? Hom ho pot dubtar quan llegim a la premsa i en algun informe tècnic que algunes grans operacions del passat ja aprovades (Rabassa, Cullera, Catarroja, Manises, el Puig...) no són revisades i que continuen aprovant-se'n de noves (Marina d'Or com a nau capitana, però ben acompanyada) «per a quan tornen les bones èpoques». El problema és que ni probablement tornaran les «bones èpoques» (amb un excés d'habitatges finalitzats no venuts de prop del milió a tot Espanya i del corresponent 15% al nostre país) ni ens convé que tornen, particularment pels costos socials i mediambientals que ha suposat tenir un País Valencià «enrajolat».

© Ana Ponce & Ivo Rovira

Un nou govern del territori per a després de la crisi ha d'aconseguir la reconversió del sector immobiliari i ha d'anar cap a una transició del model turístic valencià envers un altre de més rendible, menys estacional i més respectuós amb el medi ambient. En la imatge, vista de la ciutat de Benidorm, paradigma del model turístic valencià.

Caldria que es plantejara una revisió en profunditat del model territorial i d'operacions aprovades i no executades, una supressió del creixement dispers de baixa densitat, una difícil reconversió de l'anomenat turisme residencial que ha condemnat a la banalitat bona part del sector turístic valencià i, abans que res, una normativa senzilla i alhora dràstica que impedira que els ajuntaments continuaren qualificant de manera suïcida més terreny urbanitzable. Ja en tenim prou, de «pair» l'estoc existent.

El govern del territori

Una nova política territorial requereix també una altra manera de governar el territori. No hi ha dubte que aquest és un tema incòmode per a la Generalitat, per a les diputacions, per als ajuntaments i per als partits polítics, tan pendents del nombre d'escons i dels equilibris del poder. La realitat, tanmateix, és molt cabuda i, al remat, caldrà acceptar que sí que hi ha una altra manera més lògica i eficient de governar el territori, diferent de la defensa aferrissada de les posicions guanyades i la instauració de la manca de diàleg entre els nivells d'administració com a forma habitual del no-govern.

Sembla que s'imposa una serena però urgent reflexió sobre la importància de l'escala en el govern del territori. Tal vegada hauríem d'avançar en la línia apuntada per la iniciativa de les vegueries a Catalunya i prestar molta més atenció als fenòmens de col·laboració supramunicipal desencadenats per la Llei de Chevènement a França. En qualsevol cas, i de manera independent de la reflexió adés reclamada, la cooperació interinstitucional entre administracions amb competències en el mateix territori hauria de deixar de banda d'una vegada per totes el camp de la retòrica.

Un país de ciutats

Un objectiu irrenunciable és que els valencians puguem gaudir d'unes ciutats més amables, habitables, creatives, cultes i democràtiques. Afortunadament, tenim una xarxa de ciutats densa i prou ben estructurada amb presència significativa de ciutats mitjanes. Tanmateix, aquesta és una condició necessària però no suficient. S'ha d'afavorir la xarxa de ciutats, el diàleg entre els alcaldes, l'intercanvi de bones pràctiques. També cal augmentar radicalment la qualitat de la democràcia local, deixar parlar els ciutadans i escoltar-los, informar-los i fer-los

partíciips de les decisions. Tot plegat és un problema de cultura. No de cultura política sinó de cultura *tout court*. Si no s'obren les finestres i continua regnant l'opacitat, les administracions i els polítics tindran legitimitat democràtica però no gaudiran del respecte de la ciutadania ni d'autoritat moral. Els conflictes són inevitables i font de progrés. Reflecteixen la diversitat d'interessos i ideologies, i una societat sense conflictes sols pot ser una societat políticament i socialment reprimida. Si, com deia el vell adagi medieval, «l'aire de la ciutat ens fa lliures», necessitem més ciutat, més veïnatge, més participació. Si la desafecció ciutadana domina la vida local, el conjunt de la societat es ressentirà i perillaran llibertats conquerides i estats de benestar assolits.

La crisi financera

Les polítiques de cost zero són pràcticament inexistentes. En aquest paper hem proposat un munt d'accions, algunes de les quals, és cert, tenen un caire marcadament qualitatiu. Tanmateix, moltes altres requereixen uns recursos financers que, a hores d'ara, sembla inversemblant de poder disposar-ne. I la causa és una profunda crisi financera que, si bé està estretament lligada a la crisi econòmica (caiguda d'ingressos i increment de les despeses de protecció social amb l'aparició d'elevats dèficits), a casa nostra assoleix proporcions més preocupants per causa dels nivells assolits de deute per habitant tant de la Generalitat com de molts ajuntaments (amb notables efectes dominó entre administracions). Per

tant, si parlem d'un territori per a després de la crisi, no podem deixar de reclamar com a condició prèvia un pla de sanejament financer radical. Sense aquesta pota, bona part de les propostes formulades ací no passaran de ser declaracions de bones intencions.

Per una nova cultura del territori

Ens cal un nou territori per a després de la crisi i no hauríem de ser massa pessimistes. La famosa inscripció a la porta de l'infern en *La Divina Comèdia* («*lasciare ogni speranza*») sempre tindrà seguidors entre els escèptics però no hem d'oblidar que, al mateix temps que es perpetraven actuacions rebutjables en el territori, alguna cosa anava canviant també (tal vegada com a reacció) en l'imaginari col·lectiu. El discurs de la «nova cultura del territori» ha pres amb força en els àmbits acadèmics i professionals. Al *Manifest per una nova cultura del ter-*

«L'OPINIÓ PÚBLICA MÉS AVIAT IDENTIFICA ELS GOVERNOS REGIONALS I LOCALS COM A FONT PERMANENT DE CORRUPCIIONS I PRÀCTIQUES ANTIDEMOCRÀTIQUES EN LA REGENERACIÓ»

TERRITORIS AMB CULTURA, TERRITORIS AMB PROPÒSIT COL·LECTIU, TERRITORIS AMB FUTUR

Durant els últims anys molts països de la Unió Europea han demostrat una clara intenció d'incorporar noves formes de govern del territori i de gestió del paisatge. Des de diferents àmbits i des de distintes esferes de govern es constata una clara voluntat de transitar cap a noves formes d'entendre el territori, de dissenyar i avaluar polítiques i de propiciar la participació ciutadana. Per aquesta raó es parla de l'emergència d'una nova cultura del territori, de retorn al paisatge, del territori com a referent cultural i identitari, de territoris multifuncionals, de territoris intel·ligents, de gestió sostenible, de consulta pública i de participació.

El cas d'Espanya ha estat diferent. Han estat catorze anys en què s'han creat molts llocs de feina, encara que amb escàs valor afegit, i s'han despertat moltes expectatives. Una dècada en què la «il·lusió monetària» i la sensació de prosperitat va impregnar amplis sectors socials. Però amb efectes negatius, tal vegada no desitjats o no previstos, en matèria territorial i ambiental. Sobretot, s'ha produït la més intensa degradació i banalització de referents identitaris i paisatgístics de la nostra història més recent. La «UrBANALització» dels nostres territoris, com diria Francesc Muñoz, la creació de «territoris sense discurs», de territoris sense propòsit col·lectiu de futur sustentat en valors morals. Seria una manera de resumir processos presidits per la generalització de models de dispersió residencial que bé pogueren definir-se com «no llocs» on quasi tot és urbà però quasi res és ciutat. Les conseqüències socials, culturals i polítiques no han estat menors. S'ha consolidat una opacitat difusa i una complicitat permissiva entre amplis sectors socials participants del joc «tots guanyem».

Passat un temps, la societat espanyola en general, i la valenciana en particular, percebran amb més claredat les conseqüències presents i futures d'una dècada i mitja de desmesura, d'excessos i desgovern territorial. Conseqüències econòmiques, socials, ambientals i polítiques. Des de les relacionades amb l'excessiva dependència de l'activitat econòmica i l'ocupació en el sector de la construcció residencial, ara evidents, fins a la desaparició irreversible de referents de la nostra història i cultura col·lectives, passant pel desenvolupament d'episodis de «captura» de les administracions públiques, en especial en l'escala local i regional i de corrupció de la política i de les polítiques. Un dilatat

© Miguel Lorenzo

Una de les conseqüències del creixement viscut a Espanya en l'última dècada ha estat la degradació i banalització del territori. Al llarg d'aquests anys s'han generalitzat models de dispersió residencial on tot és urbà però res no és ciutat.

«HAN ESTAT CATORZE ANYS EN QUÈ S'HA CREAT MOLTA OCUPACIÓ I S'HAN DESPERTAT MOLTES EXPECTATIVES. PERÒ AMB EFECTES NEGATIUS, TAL VEGADA NO DESITJATS O NO PREVISTOS, EN MATÈRIA TERRITORIAL I AMBIENTAL»

procés que ha propiciat la «corrupció de l'urbanisme», en encertada afirmació de F. Gaja, i un no menys inquietant increment de casos de corrupció política i administrativa on l'ètica pública ha eixit molt malparada i la reputació d'Espanya i del País Valencià molt afectades

El País Valencià hauria d'incorporar-se al grup de països que han decidit fer seua una «nova cultura» del territori. No sols perquè atorguem al territori uns valors identitaris i culturals, sinó perquè la qualitat territorial serà un dels nostres millors actius en un context en què ja no podem competir amb Alemanya i tampoc podem fer-ho amb les economies emergents. Vull pensar que alguna cosa ha començat a canviar en el nostre imaginari col·lectiu. Fins i tot abans que el cicle econòmic anunciara una paralització de la construcció residencial, ja hi havia veus que expressaven el seu desconcert i el seu descontentament amb les formes i amb el fons d'un procés desbocat que no anunciava un bon final. I és a partir d'aquestes expressions que es poden construir discursos consistents que posen més l'accent en el desenvolupament i la cohesió territorial que no en el creixement, que anteposen la cultura, la història i criteris sostenibles, a qualsevol altra opció o pràctica que persegueixca la rendibilitat electoral a curt termini o el benefici immediat. Discursos positius, propositius i participats per una ciutadania que ha d'estar implicada i comprendre que, quan un territori o un paisatge irreplicable es perd, desapareix una part de la seua història i de la seua cultura, però també oportunitats de futur. Hem de persistir-hi perquè aquesta manera de pensar siga compartida per una àmplia majoria social.

La nostra major debilitat consisteix en la incapacitat per a identificar, consensuar i impulsar de manera coordinada una agenda real amb els majors reptes col·lectius per desplegar un conjunt de mesures polítiques públiques a favor d'una major cohesió i coherència territorial. El nostre major problema ja no és d'informació. Sobren diagnòstics elaborats a escala local, regional, estatal i europea. Sobren plans i projectes. Sobra retòrica. Però falta cultura i voluntat política per a endinsar-nos en el camí de la bona governança democràtica i del bon govern del territori.

El nostre principal problema continua sent cultural i polític, que desborda àmpliament expressions polítiques i límits administratius. I no es perceben signes esperançadors de canvi en un futur immediat. Aquesta és una responsabilitat política compartida que endinsa les arrels en contextos culturals i que afecta el conjunt de la societat. Per tant, tots som responsables i cadas-

cú des del seu àmbit de responsabilitat i en la mesura de les seues possibilitats hauria de contribuir al canvi. Des dels distints poders de l'Estat, fins a l'últim responsable de qualsevol govern local, passant pel treball de professionals, d'acadèmics, de ciutadans activament compromesos que formen part de plataformes o moviments o de persones solidàries amb les generacions que encara no han nascut, tots i totes hem de ser capaços d'anteposar la defensa de l'interès general i una forma més respectuosa de relacionar-nos amb el medi per damunt de qualsevol altra consideració. Sabent que, com deia el mestre Vidal de La Blache «cap territori civilitzat ha estat l'artesà exclusiu de la seua pròpia civilització», però sabent també que una sola generació pot ocasionar danys irreparables a un territori.

És mitjançant un treball que faça possible que els contextos culturals canvien, quan serà possible canviar la percepció social majoritària en relació amb la utilització dels seus recursos o del seu paisatge com a cultura, bé públic i llegat. I serà llavors quan les mesures polítiques, més coordinades, amb major voluntat de cooperació i més clares, guanyaran en eficàcia.

Les coses es poden fer d'una altra manera. Fins i tot es poden fer raonablement bé. Només es requereix voluntat política per promoure un desenvolupament territorial més sostenible. Les estratègies territorials han de servir per a inspirar i orientar realment la política. El territori és molt més que un recurs o un suport físic per a assentar activitats. El territori és cultura, és referent identitari, és patrimoni, és bé públic, és espai de solidaritat i és llegat. I no tenim dret a sobreexplotar-lo, a exhaurir-lo o a devastar-ho, perquè comprometem el benestar col·lectiu i hipotequem el futur. Les actuals dinàmiques territorials comprometen el benestar col·lectiu i condicionen el de futures generacions. Per això el govern del territori ha de situar-se en el centre del debat com a objectiu polític estratègic. Entenent per polític, ciutadà. És a dir, una qüestió que competeix a tots i no sols a polítics o a experts. Cal exigir més informació, major participació en la presa de decisions i més respecte col·lectiu i generacional. Més democràcia, al capdavant. D'ací que

© Miguel Lorenzo

L'excesiva dependència de la construcció no només ha tingut conseqüències econòmiques, sinó també socials i ambientals en perdre's una part irrecuperable de la nostra història i cultura col·lectiva.

el debat ciutadà entorn d'aquestes qüestions siga tan necessari com inajornable.

Entretant, mentre en l'escala regional no es dispo-

**«QUAN UN TERRITORI
IRREPETIBLE ES PERD,
DESAPAREIX UNA PART
DE LA SEUA HISTÒRIA I DE
LA SEUA CULTURA, PERÒ
TAMBÉ OPORTUNITATS DE
FUTUR. HEM DE PERSISTIR
PERQUÈ AQUESTA
FORMA DE PENSAR SIGA
COMPARTIDA PER UNA
ÀMPLIA MAJORIA SOCIAL»**

se en desenes de regions europees que fa temps van apostar per la gestió prudent i intel·ligent dels seus recursos, mentre no es dispo-

se de plans territorials a escala subregional de l'estil dels que aconsellen fa temps les autoritats europees i el sentit comú, mentre no es resolga d'una altra manera el finançament dels ajuntaments (i probablement dels partits), cal fer possible que avance el debat ciutadà, fent d'aquesta una qüestió política i exigint en cada nivell, en especial en l'escala local, més prudència, més responsabilitat, altres pràctiques i una altra manera de governar quan del territori es tracta. Fins que siguem

capaços de situar aquest problema com un problema de la majoria. Fins que siguem capaços de consolidar una altra cultura del territori.

Per això és molt important insistir en la necessitat d'encoratjar un debat públic sobre el nostre model territorial. Sobre què volem vendre, a més de territori, en el futur immediat. Sobre com volem ser d'ací a vint anys i què hem de fer per aconseguir-ho.

JOAN ROMERO

Catedràtic de Geografia, Universitat de València

© Miguel Lorenzo

Davant l'especulació o altres pràctiques insostenibles en urbanisme, ha anat emergint un moviment ciutadà que ha anat estenent un nou paradigma de la sostenibilitat. En la imatge, veïns i membres de la plataforma Salvem el Cabanyal protesten pels enderrocaments al barri valencià del Cabanyal l'abril de 2010.

ritori del 2006, li n'han succeït d'altres, com el *Manifest fundacional per una nova cultura de l'aigua* i altres manifestos i declaracions per a la millor protecció del paisatge. Contra l'especulació urbanística, les pràctiques insostenibles en matèria d'urbanisme i la generalització de la corrupció urbanística, el moviment ciutadà ha assolit un extraordinari creixement tant a Espanya com al País Valencià. Els «salvem», les plataformes de «defensa» o «custòdia» han fet sentir la seua veu i els mitjans de comunicació se n'han fet ressò. El nou paradigma de la sostenibilitat s'ha estès com una taca d'oli i els poders públics (no tots ni en tots els llocs) han iniciat un altre discurs més d'acord amb els interessos dels ciutadans.

Ara bé, no podem estar segurs d'haver après dels errors. Perquè, potser, no ens ha servit l'experiència d'anteriors bombolles especulatives. No és segur que la cultura d'esprèmer el territori haja desaparegut. Pensem que durant els anys d'expansió, el territori era la «quimera de l'or». Ara, en la recessió, però, pot passar que la necessitat de lluitar contra l'atur pot tornar-se també en contra del territori i això servir d'excusa per a tornar a velles pràctiques, en lloc d'afavorir la definició d'un model alternatiu.

Els pobles més cultes d'Europa han estat capaços d'assolir un equilibri respectuós entre cultura, història,

tradició, modernitat i competitivitat. Nosaltres els valencians podem fer el mateix. No és segur que hàgem après dels errors i dels excessos, insistim, però aquesta vegada, com diu el personatge de Lewis Carroll en el passatge d'*Alícia en el País de les Meravelles* titulat «Un berenar de bojos», hauríem de ser capaços de «fer les coses molt millor». ☺

BIBLIOGRAFIA

- AZAGRA, J. i J. ROMERO, 2008. *País complex*. Publicacions de la Universitat de València. València.
- ROMERO, J., 2009. *Geopolítica y gobierno del territorio en España*. Tirant Lo Blanch. València.
- SORRIBES, J., 1999. «Las áreas metropolitanas: análisis teórico y experiencia comparada». *Área Metropolitana. Revista Informativa del Consell Metropolità de l'Horta*, 5.
- SORRIBES, J., 2002. *Un país de ciutats o les ciutats d'un país*. Publicacions de la Universitat de València. València.
- SORRIBES, J., 2007. *Rita Barberá: el pensamiento vacío*. Faximil Edicions Digitals. València.
- SORRIBES, J. et al., 2009. «La gestión del crecimiento urbano: un método de evaluación». *XXXV Reunión de Estudios Regionales. Valencia 26 y 27 de noviembre*. Disponible en: <<http://www.reuniondeestudiosregionales.org/valencia2009/htdocs/comunicaciones.php>>.
- SORRIBES, J., 2010. *València: una ciutat manifestament millorable*. Faximil Edicions Digitals. València.

Joan Romero. Catedràtic de Geografia, Universitat de València.

Josep Sorribes. Professor titular d'Economia Aplicada, Universitat de València.

